

Quşlar və təyyarələr

Quşların ən böyük miqrasiya yollarından biri də Azərbaycandan keçir.

Onların əksər hissəsi Xəzərin sahilboyu uçur. Abşeronun quraqlıq ərazisi bu cür şərtlərə uyğunlaşan bəzi növlər üçün daimi yaşayış yeridir. Lakin zaman keçdikcə Abşeron yarımadası quşlar üçün daha cəlbedici əraziyə çevrilir. Çox vaxt antropogen təsir təbiətə arzuolunmaz mənfi təsir göstərir. Lakin bir sıra növlər üçün bu təsir onların sayını artırmaqla optimal şərait yaradır.

Ağ ləyləklər kiçik planerin ətrafında

Foto: J. Young

Bakı şəhəri və şəhərətrafının yaşıllaşdırılması bu əraziyə böyük miqdarda dendrofilləri (məs: adi qurqur, qara qaratoyuq, payız bülbülü, adi alaçöhrə və s.) cəlb etmişdir, lakin çoxlu sayda tikintinin olması və torpaqdan kənd təsərrüfatı məqsədilə istifadə olunması adi muymul, çöl göyərçini, müxtəlif növ qağayılar, qara uzunqanad, kənd və şəhər qaranquşu, adi sığırcın, zağca və s. kimi tipik antropogen növlərin məskunlaşmasına səbəb olmuşdur. Beləcə də hava limanının yaşıllıq və qorunan ərazisi son illərdə quşları cəlb etməyə başlayıb. Bu isə təbii olaraq narahatlıq yaradır.

Quşların təyyarələrlə toqquşması onların məcburi enmələrinə və ya qəzalara səbəb olur. Ona görə də hal-hazırda hürküdülməsi məqsədilə tətbiq olunan akustik reppelentlərdən (hürküdücülərdən) istifadə olunur. Heydər Əliyev adına hava limanı ilə yanaşı, onlar həmçinin Los-Anceles, San-Fransisko, Solk-Leyk-Siti, Vankuver, Dubay, Sankt-Peterburq və s. kimi dünyanın müxtəlif böyük hava limanlarında təsis edilmişdir. Bu qurğu quşların zəngin akustik (səs) qabiliyyətinə əsaslanır.

Ov, həyəcan, təhlükə və s. kimi müxtəlif siqnalların geniş spektrinə malik olan reppelentlər təhlükəli situasiyaları təqlid edərək, quşlar üçün daimi stress faktoru yaradır, beləliklə də

onların hava limanının ərazisini tərk etməsinə və bir daha buraya yaxınlaşmamasına səbəb olur. Bundan əlavə, uçuş-eniş zolaqlarında iri qarğayabənzər quşlar (zağcalar, boz qarğalar) üçün nəzərdə tutulan tələlər quraşdırılır. Əvvəllər böyük sayda malik olan növlərin (çöl göyərçinləri, zağcalar, sığırçınlar, qarğalar) qış mövsümündə qismən ovlanmasına icazə verilirdi, belə ki, bu cür ölçüdə olduğu və çoxlu miqdarda toplantılar əmələ gətirən quşlar təyyarələr üçün çox böyük təhlükə törədirdi. Onların ovlanması bir qayda olaraq xüsusi ovçular tərəfindən həyata keçirilirdi. Lakin belə münasibət düzgün olmadığına görə son vaxtlar ovlama tətbiq edilmir. Bunun əvəzində partlayış və güllə səslərini təqlid edən reppelentlərdən daha çox istifadə edilir. Hal-hazırda H.Əliyev adına hava limanının müdiriyyəti belə reppelentlərin alınması ilə bağlı tədbirlər görür.

Quşların hürküdülməsi üçün yeganə effektiv vasitə yoxdur. Bir qayda olaraq yalnız bir üsuldən istifadə istənilən effekti azaltdığı üçün kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi daha məqsədəuyğundur. Məsələn, növlərin sadəcə ovlanmasının həyata keçirilməsi onların bir yerdən başqa bir yerə keçməsi ilə nəticələnir. Hürkütmə prosesi 2-3 ayda bir dəfə dəyişdirilir, eyni bir yerə uyğunlaşması qış və yayda müşahidə olunur, ilin digər vaxtlarında burada miqrasiya gedir.

Quşların hürküdülməsi zəruridir. Bu, uçuşların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün dünyanın bütün hava limanlarında həyata keçirilir. Bizim hava limanımızın bir üstün cəhəti var - burada çoxlu yırtıcılar olduğu üçün onların süni şəkildə yayılmasına ehtiyac qalmır. Burada kiçik şahinlərlə yanaşı, daim rast gəlinən və kiçik növlərə effektiv təsir göstərən kifayət qədər iri ölçülü çöl və bataqlıq belibağlısı da yayılmışdır. Bir neçə il öncə kiçik quşların təyyarələrlə toqquşması halları qeydə alınmışdı, lakin ciddi təhlükəyə səbəb olmamışdı.

Quşun təyyarə pəncərəsilə toqquşmasının nəticəsi

Foto: Yossi Lesbem

Məlum olduğu kimi, təyyarə hündürlüyə müəyyən müddət ərzində qalxır. Bu zaman ərzində o, öz hərəkət istiqamətində hərəkət edir və 5, 10, 40 km-dən sonra toqquşmanın baş verməsi mümkündür. Quşların təyyarəyə yaxınlaşmadan uçmalarına rəğmən, təyyarənin hərəkət sürəti o qədər yüksək olur ki, toqquşmanı labüd edir. Təyyarənin mühərrikləri turboreaktiv olduğu üçün, onlar bu mühərriklərin əmələ gətirdiyi hava axınına düşürlər. Təbii ki, onlar «istəməyərək» toqquşmanın «qurbanına» çevrilirlər.

Bu ekstremal halların tənzimlənməsi üçün miqrasiyanın başlanması, onun istiqaməti, quşlar üçün xarakterik olan hündürlük, hansı havada çox olmaları haqqında məlumatlar sənəd şəklində mütəxəssislər-ornitoloqlar tərəfindən tərtib olunaraq hava limanının müdiriyyətinə təqdim olunur.

Həyata keçirilən tədbirlərdən və sadalanan təchizatın qurulmasından sonra belə hallara demək olar ki, rast gəlinmir.